

جنگالی که پاپ آفرید

خوری* (نویسنده ای که بندیکت شانزدهم برای استفاده از این نقل قول به وی استناد کرد) ذکر کرد.

اختلافات ترجمه

متن اصلی سخنرانی پاپ به زبان آلمانی بود، اما از لحاظ ترجمه با متن انگلیسی که در سایت رسمی واتیکان منتشر شده، دارای تفاوت است. هر دو نسخه متن رسمی سایت واتیکان می شود. هنوز در رابطه با این که آیا مشکلات ترجمه در درک سخنرانی تأثیر داشته است، هیچ اطلاعی در دست نیست.

به دنبال سخنرانی پاپ در دانشگاه رگنزبرگ واکنش‌ها متعددی نسبت به آن صورت گرفت که در آن میان می توان به واکنش‌های شخصیت‌های سیاسی و رهبران دینی اشاره کرد. اکثر شخصیت‌های دینی یا سیاسی از جهان اسلام، اعتقاد داشتند که پاپ باید از اظهارات خود عذرخواهی کند؛ چرا که عدم درک و آگاهی وی از دین آسمانی اسلام به سوء تعبیر یکی از بزرگ‌ترین ادیان جهان منتهی شده است.

احمد ابوالغیط، وزیر امور خارجه مصر در رابطه با سخنرانی پاپ گفت: "این اظهارات نشان دهنده فقدان درک از اسلام حقیقی است؛ بنا بر این علت ما امیدواریم که چنین اظهارات و موضع‌گیری‌هایی برای جلوگیری از ایجاد تنش و ناآرامی میان جهان اسلام و غرب تکرار نشود. مصر همچنین سفیر خود در واتیکان را به کشور فراخواند."

مراکش نیز از نخستین کشورهایی بود که سفیر خود در واتیکان را احضار کرد.

رئیس کمیسیون اقلیت‌های هندوستان اظهارات پاپ را به همتای قرن دوازدهمی وی نسبت داد که فرمان آغاز جنگ‌های صلیبی را صادر کرد. وی همچنین روابط واتیکان و

*پاپ بندیکت شانزدهم روز ۱۲ سپتامبر در یک سخنرانی در دانشگاه رگنزبرگ آلمان، مناقشه ای پدید آورد که تبعات قابل توجهی برای وی رقم زد. پاپ که پیشتر به عنوان مدرس الهیات در دانشگاه رگنزبرگ فعالیت می کرد سخنرانی روز ۱۲ سپتامبر خود را با عنوان "ایمان، منطق و دانشگاه: خاطره ها و تأملات" ایراد کرد.

سخنرانی که موجبات خشم مسلمانان و بعضاً تجدید نظر درباره گفت و گوی های دینی با واتیکان و کلیسای کاتولیک را در پی داشت. بسیاری از سیاستمداران و رهبران دینی مسلمان به این اظهارات اعتراض کرده و آن را به چهل و عدم آگاهی پاپ نسبت به اسلام ربط دادند که موجب ارائه تصویر نادرستی از اسلام شده بود.

بخش‌های مناقشه برانگیز سخنرانی پاپ متعلق به کتابی در اواخر قرن چهاردهم است که به انعکاس اظهارات و دیدگاه‌های "مانوئل دوم پالئولوگ"، امپراتور بیزانسی درباره موضوع تغییر دین اجباری، جهاد و رابطه ایمان و منطق پرداخته که در گفت و گو با یک عالم ایرانی ایراد شده است.

سخنرانی پاپ که با اشاراتی از یهودیت باستانی تا تفکرات یونانی، پروتستان و سکولاریسم مدرن همراه بود، عمدتاً بر مسیحیت تمرکز کرده بود؛ اما بخشی از این سخنرانی به اسلام ارتباط داشت و رهبر کاتولیک‌های جهان در یک نقل قول، انتقاد شدیدی نسبت به اسلام وارد کرد.

وی در سه پاراگراف در آغاز سخنرانی خود بارائنه نقل خود به بحث و استدلال مانوئل دوم درمجادله با یک عالم ایرانی (که نام آن در سخنرانی پاپ مشخص نشده) پرداخت و همچنین نکاتی را در این مجادله از تئودور

جهان اسلام را جامع توصیف کرد و این مناقشه را مایه تعجب دانست. سید محمد خاتمی، رئیس مؤسسه بین المللی گفت و گوی فرهنگ‌ها و تمدن‌ها این نوع اظهارنظرها را ویژه انسان‌های کم اطلاع و متعصب دانست و افزود: تصور من از پاپ این بود که او فردی باسواد است. همچنین انتظار داشتم متناسب با جایگاه خود در رهبری کاتولیک‌های جهان سعه صدر داشته باشد، آنچه نقل شده، خلاف این را نشان می‌دهد و امیدوارم بد نقل شده باشد. سخنگوی دولت عراق اظهارات پاپ را ناشی از فقدان درک وی از اصول ابتدایی اسلام و آموزه‌های

آن دانست که همواره مومنان را به بخشش، مهربانی و رحمت سفارش کرده است.

رئیس جمهوری اندونزی اظهارات پاپ را ناآگاهانه و نامناسب توصیف کرد و اظهار داشت که مسلمانان اندونزی همواره باید از آگاهی، شکیبایی و خودداری بهره‌برند تا بتوانند موضوعات حساس را از سر بگذرانند.

عبدالله احمد بدوی، نخست‌وزیر مالزی گفت: پاپ نباید میزان بی‌حرمتی ایجاد شده را سبک بشمارد. واتیکان باید مسئولیت تام این مسئله را پذیرفته و گام‌های ضروری را برای تصحیح این اشتباه اتخاذ کند. اما این در شرایطی است که برخی از رهبران جهان اسلام مانند رئیس‌جمهور پاکستان در یک سخنرانی در سازمان ملل خواستار وضع قانونی علیه اهانت به اسلام شد. درست پس از ایراد این سخنرانی پارلمان پاکستان اظهارات پاپ درباره زیر سوال بردن حضرت محمد (ص) را جریحه دار کردن احساسات مسلمانان دنیا دانست و گفت این امر می‌تواند خطر گسترش عدلوت میان ادیان را تشدید کند.

اظهارات رهبر ۱۷۱ میلیارد کاتولیک جهان، فردی که سلف وی (پاپ ژان پل دوم) همواره عشق، تساهل و گفت و گوی میان ادیان را ترویج می‌کرد، از سوی بسیاری کشورهای اسلام مورد انتقاد قرار گرفت و برخی تهدید به قطع رابطه دیپلماتیک با واتیکان را مطرح کردند؛ این در شرایطی است که اظهارات پاپ حتی در میان سران کشورهای اروپایی نیز توجیه شده نبود. برای مثال ژاک شیراک، رئیس‌جمهور فرانسه نسبت به هر عاملی که می‌تواند تنش میان پیروان ادیان را تشدید کند هشدار داد و نخست‌وزیر ایتالیا گفت: نباید مناقشه‌ای میان ادیان به وجود آید. گفت و گوی دینی و احترام برای هر دینی از ضروریات دنیای امروز است، دین به هیچ عنوان نمی‌تواند مروج هیچ نوع خشونت باشد.

سازمان کنفرانس اسلامی ابراز امیدواری کرد که این امر، روند تازه‌ای برای سیاست واتیکان نسبت به دین اسلام نباشد و ما انتظار داریم واتیکان درباره چهره واقعی اسلام صحبت کند. سازمان کنفرانس اسلامی سخنرانی پاپ بندیکت شانزدهم در دانشگاه رگنزبرگ را ستادی برای تخریب شخصیت حضرت محمد (ص)

دانست و از شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد خواست اظهارات پاپ را بررسی کند.

مدیر امور مطبوعاتی واتیکان در نخستین پاسخ نسبت به واکنش‌های بین‌المللی در بیانیه‌ای اظهار داشت: اظهارات پاپ بندیکت شانزدهم درباره جهاد، خارج از بافت مورد نظر برداشت شده است. در مورد واکنش رهبران مسلمان به بخش‌های خاصی از سخنرانی پاپ در دانشگاه رگنزبرگ باید یادآور شد که آنچه پدر مقدس به واقع قصد بیان آن را داشت، تکذیب واضح و بنیادین جنبش‌های دینی خشونت‌آمیز است. بی‌تردید هدف پاپ تفسیر جهاد، عقاید مسلمانان و اهانت به حساسیت‌های مومنان مسلمان در این زمینه نبوده است، بلکه برعکس آنچه از سخنرانی پاپ در می‌یابیم هشدار به فرهنگ غرب است که از بی‌حرمتی نسبت به خداوند و بدگمانی که استهزاء مقدسات را آزادی می‌دانند، پرهیز کنند. ملاحظه منصفانه این بعد از دین در حقیقت پیش فرضی ضروری برای سامان دادن به گفت و گوی ثمربخش با فرهنگها و ادیان جهان است. این بیانیه نتیجه‌گیری کرده است که آنچه از این اظهارات مشخص است میل پاپ به ترویج رویکرد احترام و گفت و گو با دیگر ادیان و فرهنگ‌ها و البته اسلام است.

واکنش رهبران دینی

دبیر کل مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی با اظهار تعجب از سخنان پاپ در مورد اسلام، گفت: این سخنان ضربه بزرگی به گفت و گوی میان ادیان وارد می‌کند. سخنان پاپ در این شرایط با تروریسم و مسیحیت افراط‌گر و صهیونیست هم جهت است. وی با یادآوری نقش اسلام در برگرداندن عقلانیت و محاوره منطقی به سیر اندیشه بشری، به بحران تفکر و توهامات و خرافات منتسب به دین در زمان ظهور اسلام اشاره کرد.

شیخ محمد طنطاوی شیخ‌الزهر در قاهره در انعکاس موضع‌گیری این دانشگاه نسبت به اظهارات پاپ درباره اسلام، آن را ناشی از عدم آگاهی واضح از دین اسلام دانست و گفت: پاپ در این سخنرانی مواردی را به اسلام نسبت داده که این دین آسمانی دربرگیرنده آن نیست.

شیخ یوسف القرضاوی، رئیس اتحادیه جهانی علمای مسلمان گفت: آغوش ما گشوده است و دین ما خواستار صلح نه برای جنگ بلکه برای عشق، نه برای

انزجار بلکه برای تساهل، نه برای تعصب بلکه برای شناخت نه برای نفی یکدیگر است.

وی افزود: ما این امر را محکوم کرده و خواستار توضیح و نیت این اظهارات هستیم. ما از پاپ می‌خواهیم از امت اسلام عذرخواهی کند؛ چرا که وی به دین و پیامبر آن بدون هیچ توجیهی اهانت کرده است.

کاردینال خوان ماری لاستیجر در پاسخ به واکنش‌هایی که در راستای اظهارات پاپ صورت گرفت، گفت: ما باید پدیده‌ای رسانه‌ای رو به رو هستیم، اگر قرار بر انعکاس خشم نسبت به واژگانی است که به درستی درک نشده است در آن صورت شرایط گفت و گو هرگز متحقق نخواهد شد.

در این میان رهبران سایر مذاهب مسیحی خواستار عدم اهانت به اسلام و مسلمین شده و اصل گفت و گو و تساهل نسبت به سایر ادیان را یادآور شدند و بر گفت و گوی بین ادیان تأکید کردند.

پاپ شونده سوم، پاپ کلیسای قبطی مصر پس از آن که تصدیق کرد، واژه‌های دقیق پاپ را نشنیده است، گفت: هر نوع اظهاراتی که به اسلام و مسلمانان اهانت کند با آموزه‌های مسیح (ع) منافات دارد. جورج کری، اسقف اعظم سابق کانتربری ضمن تکذیب هر گونه اهانت به مسلمانان، یادآور شد: مسلمانان و مسیحیان باید بیاموزند که بدون انجام اقدامات نادرست و ایجاد سوء تفاهم وارد گفت و گو شوند.

شلومو ایماز، خاخام اعظم در نامه‌ای به شیخ یوسف القرضاوی اظهارات پاپ بندیکت را مورد انتقاد قرار داد و نوشت: روش ما احترام به تمام ادیان و ملت‌هایی است که چون تعبیر کتاب انبیاء به نام خداوند حرکت می‌کند.

بیانیه رسمی واتیکان

روز ۱۶ سپتامبر کاردینال تارسیسکو برتومه، وزیر امور خارجه مقر پاپ بیانیه صادر کرد و در آن موضع پاپ درباره اسلام را کاملاً براساس سند "نوسترا ایتیت" دانست که در شورای دوم واتیکان مبنی بر گفت و گو با تمام ادیان صادر شده است. وی همچنین تأکید کرد که اظهارات پاپ بدون هیچ ابهامی در راستای گفت و گوی بین ادیان و بین فرهنگ‌ها است.

در مورد نظر مانوئل دوم امپراطور بیزانسی هم که در سخنرانی در رگنزبرگ پدر مقدس به نقل قول از وی پرداخته است، او آن را عقیده شخصی خود نمی‌داند. وی صرفاً از این نقل قول به منظور برانگیختن تأمل مخاطبان خود در باره رابطه دین و خشونت به طور کلی استفاده کرده و تکذیب آشکار انگیزه‌های دینی برای خشونت از هر طرف را نتیجه‌گیری کرده است. پاپ صمیمانه از این که بخش‌هایی از سخنرانی وی نسبت به حساسیت‌های مومنان مسلمان اهانت‌آمیز تلقی شده متأسف است و باید این سخنرانی را براساس نیت و مقصود وی تعبیر کرد. بسیاری از رهبران مسلمان بیانیه واتیکان را که چهار روز پس از سخنرانی صادر شده بود، کافی ندانسته و خواستار عذرخواهی

صریح و بی درنگ پاپ شدند، در این میان شورای مسلمانان بریتانیا دیدگاه مثبتی نسبت به این بیانیه داشت و ابراز تأسف صمیمانه پاپ را نخستین گام مثبت توصیف کرد.

روز پس از آن پاپ پیش از دعای "آنجلس" روزهای یکشنبه گفت: "هم اکنون می خواهم اضافه کنم که به شدت برای واکنشهایی برخی کشورهای به بخشهای اندکی از سخنرانی من در دانشگاه رگنزبرگ متأسفم چرا که این سخنرانی به دلیل حساسیت‌های مسلمانان اهانت آمیز تلقی شده است. در حقیقت من تنها از یک متن قرون وسطی نقل قول کردم، متنی که به هیچ عنوان دیدگاه‌های شخصی من را منعکس نمی کند. کاردینال وزیر امور خارجه نیز بیانیه ای در این رابطه منتشر کرد و معنای واقعی واژه های من را توضیح داد. امیدوارم این بیانیه در راستای آرام کردن قلوب و تبیین معنای واقعی سخنرانی من که تنها دعوت به گفت و گوی صادقانه و صمیمانه با احترام دوجانبه بود، مؤثر باشد."

ابتکار عمل دمکراتیک

پاپ بندیکت شانزدهم روز ۲۵ سپتامبر دیپلماتها و سفرای مسلمان واتیکان و اعضای هیئت "کونسالتا اسلامیکا" (هیئت مشوری دولت ایتالیا) را به اقامتگاه تابستانی خود دعوت کرد. فدریکو لامباردی سخنگوی پاپ این نشست را که با هدف اصلاح روابط با جامعه مسلمان برگزار شده بود، نشانه بازگشت گفت و گو به حالت عادی پس از لحظات سوء تفاهم توصیف کرد. در این جلسه پاپ بندیکت شانزدهم بار دیگر اعتقاد

راسخ خود را تصریح کرد و گفت: "گفت و گوی مسلمانان و مسیحیان برای خیر دنیا دارای ضرورت حیاتی است. بندیکت شانزدهم همچنین احترام ژرف خود را نسبت به مومنان مسلمان ابراز کرد.

تغییر متن سخنرانی

به دنبال درخواست‌های مکرر رهبران جهان اسلام مبنی بر عنبرخواهی پاپ، بندیکت شانزدهم تصمیم گرفت توضیحی به صورت پی نوشت به متن سخنرانی که در سایت واتیکان منتشر شده است، اضافه کند. در این پی نوشته آمده است: "متأسفانه این نقل قول در جهان اسلام به عنوان ابراز موضع شخصی من تلقی شد و موجبات خشم قابل درکی را فراهم کرد. امیدوارم که خواننده متن من بتواند بی درنگ به این امر پی ببرد که این جمله منعکس کننده دیدگاه شخصی من از قرآن نیست؛ چرا که برای آن به عنوان کتاب مقدس یک دین بزرگ احترام بسیاری قائل هستم." وی همچنین یادآور شده است که این نقل قول را به منظور روشن شدن رابطه میان ایمان و منطق به کار برده است.

نامه سرگشاده علمای مسلمان به پاپ

این نامه که توسط ۳۸ عالم، دانشمند، استاد دانشگاه، مفتی اعظم از سراسر دنیا امضاء شده است اظهار می دارد که آنها ابراز پیشمانی پاپ را از بحران پس از آن مورد پذیرش قرار داده اند، اما برخی نکات سخنرانی وی را به چالش طلبیده، سوء تعبیری از قرآن، استفاده نادرست از واژه های عربی آن و همچنین استفاده از منابع متعصبانه و مبهم را مورد انتقاد قرار داده اند.

علما استدلال بندیکت درباره بخشهایی از قرآن را که به آزادی دینی اشاره کرده به چالش کشیدند؛ رهبرکاتولیکهای جهان دربخشی از سخنرانی خود به آیه ای از سوره بقره اشاره کرده که می فرماید: در دین هیچ اجباری نیست؛ اما این درشرایطی است که وی به دنبال آن اظهار داشت که این سوره زمانی نازل شده که حضرت محمد(ص) از لحاظ سیاسی ضعیف بوده و آیات جهاد زمانی نازل شده که پیامبر اسلام در قدرت بوده است.

در ادامه این نامه آمده: "سوره بقره هنگامی نازل شده که پیامبر نور و رحمت اسلام(ص) حکمرانی مدینه را برعهده داشت و این آیه به علت عدم اعمال اجبار از سوی مسلمانان برای تغییر دین مسیحیان و یهودیان و اسلام آوردن آنها نازل شده است."

علمای مسلمان همچنین از ترجمه جهاد به جنگ مقدس انتقاد کرده و استدلال کردند که جهاد به معنای تلاش در راه خدا بوده و الزاماً نیازی به اعمال جبر نیست. شخصیت‌های برجسته اسلامی همچنین در رابطه با بخشهایی از سخنرانی وی که اسلام را غیر عقلانی و خشن دانسته که با خشونت گسترش یافته، نوشتند: "اگر مسلمانان می خواستند غیر مسلمان را به اجبار مسلمان کنند، هیچ کلیسا یا کنیسه ای در جهان اسلام باقی نمی ماند."

آیت الله محمد علی تسخیری دبیر کل مجمع تقریب مذاهب درایران، دکتر سید حسین نصر استاد مطالعات اسلامی دانشگاه جورج واشنگتن از جمله علمایی بودند که این نامه را امضاء کردند.

